

Arleta SZADZIEWSKA

CZYNNIKI WPŁYWAJĄCE NA WYBÓR STUDIÓW Z PROGRAMEM AKREDYTOWANYM PRZEZ ACCA WEDŁUG OPINII STUDENTÓW WYDZIAŁU ZARZĄDZANIA

FACTORS AFFECTING THE SELECTION OF STUDY WITH ACCA ACCREDITED PROGRAMME IN THE OPINION OF MANAGEMENT FACULTY STUDENTS

Katedra Rachunkowości, Uniwersytet Gdański, ul. Armii Krajowej 101, 71-210 Sopot
e-mail: arleta.szadziewska@ug.edu.pl

Summary. In Poland, there are more and more courses and specializations with ACCA accredited programme at universities. This result from the fact that ACCA Qualification more and more often is one of the labour conditions for new employees in management positions. This also allows candidates with this certificate to get higher salary as well as additional benefits such as: pay for their medical insurance, cell phone, company car and fitness card. Taking the above into consideration, the aim of this paper is to find answers to the following questions: 1. Are the young people influenced by the labour market demands when choosing study with ACCA accredited programme? 2. Can they appreciate the benefits of study with ACCA accredited programme? The paper presents part of the survey results which was conducted among students of full-time course with a specialization "ACCA Accounting" in Management Faculty of Gdansk University.

Słowa kluczowe: badania ankietowe, ACCA, akredytacja, studia dzienne.
Key words: questionnaire surveys, ACCA, accreditation, full-time course.

WSTĘP

Obecnie można zaobserwować wzrost znaczenia roli specjalistów z rachunkowości i finansów w zarządzaniu organizacją. Taki stan wynika z konieczności funkcjonowania przedsiębiorstw w nieustannie zmieniającym się otoczeniu, na co wpływ mają ryzyko, niepewność i rosnąca konkurencja. W związku z tym utrzymanie się i rozwój podmiotów w coraz większym stopniu są uzależnione od kompetencji, umiejętności i wiedzy kadry zarządzającej w zakresie analizowania i oceny pojawiających się szans i zagrożeń zarówno w ich wewnętrznych, jak i zewnętrznych warunkach gospodarowania. Umiejętne bowiem zarządzanie organizacją nie polega na biernym odbiorze zmian otoczenia i stosowaniu w przedsiębiorstwie metod sprawdzonych, wykorzystanych przez konkurencję, lecz na wyjściu naprzeciw przyszłym potrzebom rynku, na umiejętnej adaptacji i wykorzystaniu metod rewolucyjnych, oryginalnych i nowych, zaskakujących konkurencję (MBA 2011). Z tego powodu rosną wymagania pracodawców co do kwalifikacji kadry zarządzającej, w tym specjalistów z rachunkowości i finansów, których zadaniem jest nie tylko poprawa wyników ekonomicznych, ale również wspieranie działań mających na celu wdrażanie przyjętej do

realizacji strategii rozwoju. W zdobywaniu wiedzy i umiejętności z tego obszaru szczególną rolę odgrywają uczelnie wyższe, które poprzez swoją ofertę nauczania powinny umożliwiać młodym ludziom zdobycie wykształcenia w zakresie rachunkowości i finansów. W związku z tym w programach nauczania, również w Polsce, coraz częściej pojawiają się kierunki bądź specjalności akredytowane przez organizacje certyfikujące zawód specjalisty ds. rachunkowości i finansów, w tym przez ACCA (Association of Chartered Certified Accountants)¹. Wśród nich można wymienić takie, jak: rachunkowość ACCA, rachunkowość i zarządzanie finansami ACCA, finanse w przedsiębiorstwach, rachunkowość i zarządzanie finansami, rachunkowość, finanse i skarbowość². Należy zauważyć, że otrzymanie takiej akredytacji przez uczelnię nie tylko wpływa na zwiększenie atrakcyjności jej oferty edukacyjnej, ale również umożliwia pozyskanie najzdolniejszych kandydatów na studia licencjackie i magisterskie, a także podyplomowe. Ponadto zdobycie dyplomu, potwierdzającego zdobycie kwalifikacji ACCA, coraz częściej jest jednym z warunków zatrudniania nowych pracowników na stanowiskach związanych z zarządzaniem finansami przedsiębiorstwa³. Co więcej, pozwala uzyskać korzystniejsze warunki zatrudnienia w postaci wyższych wynagrodzeń lub dodatkowych korzyści, takich jak: opieka medyczna, służbowy telefon, służbowy samochód, możliwość uczestniczenia w dodatkowych szkoleniach specjalistycznych i językowych czy uzyskania dopłat do zajęć rekreacyjno-sportowych⁴. W tym kontekście pojawiają się następujące pytania:

1. Czy młodzi ludzie, dokonując wyboru studiów akredytowanych przez taką organizację, jak ACCA, kierują się wymaganiami stawianymi przez rynek i pracodawców?
2. Czy dostrzegają oni korzyści studiowania w ramach programu akredytowanego przez ACCA?

Celem artykułu jest odpowiedź na tak sformułowane pytania. Praca przedstawia część wyników badań ankietowych przeprowadzonych wśród studentów magisterskich studiów dziennych na specjalności rachunkowość ACCA na Wydziale Zarządzania Uniwersytetu Gdańskiego.

MATERIAŁ I METODY

W artykule wykorzystano metodę badań ankietowych. Przeprowadzona ankieta jest pierwszym etapem zaplanowanego na Wydziale Zarządzania Uniwersytetu Gdańskiego badania dotyczącego znajomości marek organizacji zrzeszających biegłych rewidentów. Celem ankiety było ustalenie: rozpoznawalności wśród studentów marki ACCA, czynników

¹W Polsce, oprócz akredytacji kwalifikacji ACCA, uczelnie wyższe starają się uzyskać akredytację kwalifikacji CIMA (Chartered Institute of Management Accountants) przyznawaną przez Instytut Rachunkowości Zarządczej (Institute of Management Accountants).

²Charakterystykę kwalifikacji w obszarze rachunkowości i finansów oraz wykaz uczelni w Polsce posiadających taką akredytację przedstawia w swoim artykule Zarzycka (2015).

³Jak zauważa Kryński (cyt. za: Lusar 2009), dyrektor zarządzający w BPP Professional Education „[...] pracodawca w każdym miejscu świata wie dokładnie, co potrafi osoba posiadająca dany dyplom” (s. 1–2). W związku z tym często uzależnia on zatrudnianie pracowników na określonych stanowiskach od posiadania certyfikatu zawodowego, takiego jak ACCA czy CIMA.

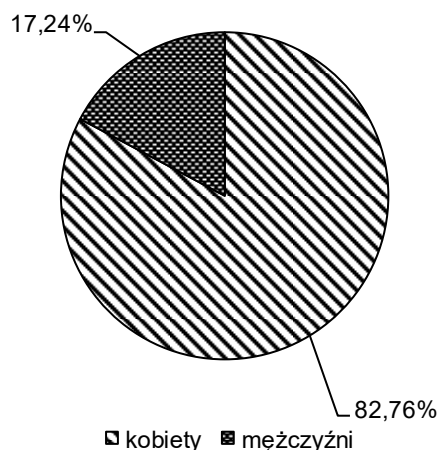
⁴Opublikowany raport „Goldman recruitment salary survey 2015” wskazuje, że wynagrodzenia profesjonalistów posiadających określone kwalifikacje zawodowe są od 30 do 80% wyższe od wynagrodzenia osób, które są w trakcie zdobywania tych certyfikatów. Na największy, bo prawie 80-procentowy wzrost wynagrodzenia mogą liczyć osoby posiadające dyplom uzyskania kwalifikacji ACCA lub CIMA (Salary Survey 2015). Raport płacowy Antal wskazuje również, że posiadane certyfikaty zawodowe są jednym z czynników mających wpływ na wyższe wynagrodzenie specjalistów z finansów i rachunkowości (Raport płacowy Antal 2014).

wpływających na wybór specjalności rachunkowość ACCA i korzyści studiowania w ramach programu akredytowanego przez ACCA. Ankieta obejmowała łącznie 31 pytań, które zostały podzielone na dwie części:

- 1) pierwszą, składającą się z: metryczki, pytań dotyczących czynników wpływających na wybór specjalności akredytowanej oraz łączenia przyszłej kariery zawodowej z dziedziną rachunkowości i finansów (16 pytań);
- 2) drugą, zawierającą pytania na temat znajomości działalności stowarzyszenia ACCA i kwalifikacji oferowanej przez tę organizację, a także korzyści studiowania w ramach programu akredytowanego (15 pytań).

OPIS GRUPY BADAWCZEJ

Wydział Zarządzania UG pełną akredytację⁵ programu nauczania na magisterskich studiach dziennych na specjalności rachunkowość ACCA uzyskał w lipcu 2014 r. Umożliwiło to przeprowadzenie rekrutacji na rok akademicki 2014/2015 na tę specjalność; łącznie przyjęto 31 kandydatów. Osoby te ukończyły studia licencjackie na kierunkach ekonomicznych Wydziału Zarządzania UG i Wydziału Ekonomicznego UG. Ta właśnie grupa studentów była objęta badaniem. Łącznie otrzymano 29 wypełnionych ankiet, tj. 93,55% jednostek objętych badaniem. Dominującą grupę studentów stanowiły kobiety (zob. ryc. 1).

Ryc. 1 Struktura respondentów według płci
Źródło: opracowano na podstawie przeprowadzonych badań.

Należy też dodać, że 16 osób, tj. 55,17% wszystkich badanych, łączy naukę na studiach dziennych z pracą zawodową, najczęściej w księgowości na takich stanowiskach, jak: asystent, młodszy księgowy, księgowy (łącznie 62,5% respondentów pracujących). Większość kandydatów przyjętych na specjalność rachunkowość ACCA (tj. 72,41% osób podlegających badaniu) o możliwości kontynuacji nauki na akredytowanych magisterskich studiach dziennych dowiedziało się od pracowników Wydziału Zarządzania bądź na warsztatach organizowanych

⁵Oznacza to otrzymanie wszystkich możliwych zwolnień, tj. zwolnień z 9 przedmiotów poziomu podstawowego (Fundamentals). Bardziej szczegółowo zagadnienia dotyczące akredytacji ACCA na Wydziale Zarządzania UG przedstawia artykuł: Bucior i Zackiewicz (2015).

przez ACCA, promujących nie tylko działalność tej organizacji, ale również wskazujących na przydatność w praktyce gospodarczej wiedzy i umiejętności z zakresu rachunkowości i finansów.

MOTYWY I KORZYŚCI WYBORU STUDIÓW AKREDYTOWANYCH – WYNIKI BADAŃ ANKIETOWYCH

Przeprowadzone badania ankietowe wśród 200 osób, posiadających kwalifikacje ACCA, w Polsce wskazują, że połowa z nich zdecydowała się na uzyskanie dyplomu ze względu na wymagania pracodawcy (Ernst&Young 2006). Chociaż istotnym czynnikiem motywującym do podjęcia takiej decyzji była chęć poszerzenia wiedzy (67% respondentów), przydatnej w pracy zawodowej, oraz możliwość zdobycia atrakcyjniejszej pracy (37% ankietowanych). Czy studenci specjalności rachunkowość ACCA wskazali również na takie motywy wyboru studiów akredytowanych? Czy raczej przy podejmowaniu tego typu decyzji brali pod uwagę inne czynniki? Otrzymane wyniki badań na ten temat zaprezentowano w tab. 1.

Tabela 1. Czynniki wpływające na wybór specjalności rachunkowość ACCA przez studentów studiów stacjonarnych

Czynnik	Liczba osób	Udział [%]
1. Przypadek	1	3,45
2. Ciekawość	6	20,68
3. Inni mi zarekomendowali	5	17,24
4. Jeden z wymogów w mojej pracy zawodowej	0	0,00
5. Zdobyć nowego zawodu	8	27,59
6. Inna odpowiedź	8	27,59
7. Brak odpowiedzi	1	3,45

Źródło: opracowano na podstawie przeprowadzonych badań ankietowych.

Otrzymane odpowiedzi wskazują, że zdobycie nowego zawodu jest jednym z najważniejszych czynników motywujących do podjęcia studiów objętych akredytacją przez ACCA. Wskazało tak 8 ankietowanych osób, tj. 27,59% wszystkich badanych. Oprócz tego istotnym motywem wyboru specjalności rachunkowość ACCA była chęć poszerzenia wiedzy z rachunkowości i finansów, co zapewnia realizowany program, oraz możliwość zdobycia cenionych przez pracodawców kwalifikacji (27,59% respondentów – pozycja „inne” w tab. 1). Sześć osób, tj. 20,68%, wybrało tę specjalność ze zwykłej ciekawości. Czy zatem po ukończeniu studiów respondenci będą nadal uczestniczyć w procesie zdobywania kwalifikacji ACCA? Tylko 7 respondentów, tj. 24,14% badanych, potwierdziło, że wiąże swoją karierę zawodową z uzyskaniem certyfikatu ACCA. Aż 17 osób (tj. 58,62%) nie było w stanie tego stwierdzić, przy czym wydaje się to sprzeczne z otrzymanymi odpowiedziami, że aż 27 studentów specjalności rachunkowość ACCA (w tym również osoby ankietowane) zapisało się do programu Accelerate⁶. Program ten nie tylko pozwala na uzyskanie zwolnień z opłat z egzaminów objętych akredytacją na uczelni, ale również zwalnia z wniesienia pierwszej opłaty rocznej w momencie zapisania się do organizacji. Większość zatem osób studiujących

⁶Bardziej szczegółowo korzyści programu Accelerate, z którego obecnie korzystają uczelnie wyższe posiadające programy akredytowane przez ACCA, opisano w dokumencie ACCA Accelerate (2015).

na specjalności rachunkowość ACCA chce z takiej możliwości skorzystać. Potwierdziły to również otrzymane odpowiedzi dotyczące bezpośrednich korzyści finansowych, jakie można uzyskać, będąc studentem uczelni akredytowanych przez ACCA (tab. 2).

Tabela 2. Bezpośrednie korzyści finansowe studiowania w ramach programu akredytowanego przez ACCA

Rodzaj korzyści	Liczba osób	Udział [%]
1. Oszczędność kosztów związanych z opłatami za poszczególne egzaminy z poziomu „Fundamentals”	24	82,76
2. Oszczędność kosztów związanych z koniecznością uczestnictwa w kursach przygotowujących do poszczególnych egzaminów z poziomu „Fundamentals”	22	75,86
3. Możliwość uzyskania po studiach pracy wyżej wynagradzanej	23	79,31
4. Możliwość skorzystania z płatnych praktyk w firmach o wysokiej renomie	15	51,72
5. Inna odpowiedź	0	0,00

Źródło: opracowano na podstawie przeprowadzonych badań ankietowych. Uwaga: można było zaznaczyć więcej niż jedną odpowiedź.

Większość ankietowanych przyznała też, że ukończenie akredytowanych studiów stwarza szansę otrzymania pracy z wyższym wynagrodzeniem (79,31%)⁷ oraz pozwala zaoszczędzić środki finansowe, które należałoby przeznaczyć na kursy przygotowujące do egzaminów (75,86%). W związku z tym osoby te zdają sobie sprawę ze znaczenia certyfikatu ACCA w poszukiwaniu atrakcyjnej i dobrze płatnej pracy, umożliwiającej sukces zawodowy i konieczność poniesienia w związku z tym wysokich nakładów finansowych.

Osoby studiujące na specjalności rachunkowość ACCA wskazały również na wiele korzyści pozafinansowych, jakie zapewnia realizacja akredytowanego programu na uczelni. Należy do nich w szczególności zaliczyć zdobycie wiedzy z zakresu rachunkowości i finansów, umożliwiającej otrzymanie lepszej pracy (89,66% ankietowanych) oraz możliwość zdania egzaminów na poziomie „Fundamentals” już na studiach (89,66% respondentów) – zob. tab. 3.

Tabela 3. Bezpośrednie korzyści pozafinansowe studiowania w ramach programu akredytowanego przez ACCA

Rodzaj korzyści	Liczba osób	Udział [%]
1. Zdobycie wiedzy z rachunkowości i finansów umożliwiającej zdobycie lepszej pracy	26	89,66
2. Rozpoczęcie procesu związanego z otrzymaniem kwalifikacji cenionej przez pracodawców już na studiach	20	68,97
3. Możliwość zdania egzaminów z poziomu „Fundamentals” już na studiach	26	89,66
4. Możliwość uczestniczenia w warsztatach organizowanych przez ACCA dla studentów podczas studiów	22	75,86
5. Możliwość zdawania egzaminów z poziomu „Fundamentals” w języku polskim	26	89,66
6. Inna odpowiedź	0	0,00

Źródło: opracowano na podstawie przeprowadzonych badań ankietowych. Uwaga: Można było zaznaczyć więcej niż jedną odpowiedź.

⁷Możliwości otrzymania w przyszłości pracy oraz wyższego wynagrodzenia należą do najważniejszych czynników wpływających na wybór studiów z obszaru rachunkowości i finansów przez młodych ludzi. Potwierdziły to badania przeprowadzone wśród studentów uczelni wyższych przez: Bahari i in. (2014), Mustapha i Hassan (2012), Van Zyl i De Villiers (2011), Germanou i in. (2009).

Isotna jest też możliwość zdawania egzaminów w języku polskim, na co wskazało 26 osób, tj. 89,66% ankietowanych. Biegła znajomość ekonomicznego języka angielskiego już w momencie rozpoczęcia procesu zdobywania kwalifikacji ACCA ma bowiem duży wpływ na otrzymywanie pozytywnych wyników z poszczególnych egzaminów na poziomie podstawowym („Fundamentals”). Ponadto respondenci wskazali również, że dodatkową korzyścią związaną ze studiowaniem na specjalności akredytowanej jest możliwość uczestniczenia w warsztatach organizowanych dla studentów przez ACCA (75,86% badanych). Zazwyczaj tego typu zajęcia odbywają się dwa razy w roku. Pozwalają one studentom wykorzystać w praktyce zdobytą podczas zajęć wiedzę, ponieważ są prowadzone przez członków ACCA bądź firmy współpracujące z tą organizacją. Najczęściej też obejmują problemy, które należy rozwiązać w wyniku podjęcia określonych decyzji biznesowych z obszaru rachunkowości czy zarządzania finansami w przedsiębiorstwie.

PODSUMOWANIE

W Polsce coraz częściej w ofercie dydaktycznej uczelni wyższych pojawiają się kierunki bądź specjalności akredytowane przez ACCA⁸. Wynika to z faktu, że kwalifikacje zawodowe tej organizacji zwiększają szanse studentów na otrzymanie atrakcyjnej i dobrze płatnej pracy zarówno w kraju, jak i za granicą⁹. Dyplom potwierdzający ich zdobycie jest bowiem dla pracodawcy potwierdzeniem posiadania przez kandydatów ubiegających się o pracę szerokiej wiedzy z rachunkowości i finansów oraz doskonałej znajomości języka angielskiego. Niewątpliwie młodzi ludzie studiujący na specjalności rachunkowość ACCA również zdają sobie sprawę z korzyści, zarówno finansowych, jak i niefinansowych, jakie dają studia akredytowane, takich jak:

- 1) oszczędność kosztów związanych z opłatami za poszczególne egzaminy na poziomie „Fundamentals” (82,76% badanych),
- 2) możliwość zdania egzaminów na poziomie „Fundamentals” już na studiach (89,66% respondentów),
- 3) możliwość zdawania egzaminów na poziomie „Fundamentals” w języku polskim (89,66% badanych studentów).

Młodzi ludzie wiedzą też, że posiadanie kwalifikacji ACCA to certyfikat umożliwiający otrzymanie atrakcyjnej pracy z wyższym wynagrodzeniem, a także furtka do osiągnięcia sukcesu zawodowego w przyszłości. Potwierdziło to 23 respondentów, tj. 71,31% wszystkich badanych. Pomimo to aż 17 osób, tj. 58,62% ankietowanych, nie wie jeszcze, czy rozpoczęty w ten sposób proces zdobywania kwalifikacji ACCA będzie w przyszłości kontynuować. Nie oznacza to, że nie zamierzają oni łączyć swojej przyszłej kariery zawodowej z dziedziną rachunkowości i finansów, np. ze zdobyciem innych krajowych czy międzynarodowych certyfikatów przeznaczonych dla specjalistów z rachunkowości i finansów. Na przyjęcie

⁸Obecnie 10 uczelni uzyskało akredytację dla swoich kierunków bądź specjalności (łącznie realizowanych jest 19 programów akredytowanych na studiach licencjackich, magisterskich i podyplomowych).

⁹Potwierdzają to badania przeprowadzone przez Ernst&Young we współpracy z ACCA wśród 200 osób posiadających dyplom ACCA w Polsce. Otrzymane wyniki ankiet wskazują, że 67% respondentów w ciągu trzech lat od uzyskania kwalifikacji ACCA odczuło poprawę sytuacji finansowej, a mianowicie: u 18% ankietowanych zarobki wzrosły od 10 do 20%; 17% absolwentów zanotowało wzrost wynagrodzenia od 20 do 30%; 15% badanych otrzymało podwyżkę o 30–50%; u 17% zarobki wzrosły o 50% i więcej (Ernst&Young 2006).

takiego rozwiązania wskazało bowiem 26 respondentów, tj. 89,66% badanych. W związku z tym przedmiotem kolejnych badań powinna być wiedza o wymaganych kwalifikacjach biegłego rewidenta, które oferowane są przez Krajową Izbę Biegłych Rewidentów. Ten certyfikat jest bowiem uznawany w Polsce za jeden z najbardziej popularnych i pożądaných wśród osób zainteresowanych karierą w dziedzinie rachunkowości, w tym wśród studentów uczelni wyższych¹⁰.

Należy też dodać, że przeprowadzone badania mają pewne ograniczenia. Do nich należy zaliczyć wypełnienie ankiet tylko przez osoby studiujące na jednej specjalności, tj. na rachunkowości ACCA. Dlatego wnioski dotyczą tej grupy młodych ludzi. Badaniem nie objęto studentów specjalności rachunkowość, która jest drugą z możliwych do wyboru na Wydziale Zarządzania UG. Z tego powodu otrzymane wyniki nie dają pełnego obrazu czynników motywujących młodych ludzi do podjęcia studiów objętych akredytacją przez ACCA bądź takich, które takiej akredytacji nie posiadają. Ponadto badaniem objęto studentów magisterskich studiów stacjonarnych. Od października 2015 r. zaś na Wydziale Zarządzania UG rozpoczęły się zajęcia na akredytowanych studiach podyplomowych „Rachunkowość ACCA”. W celu zatem wskazania motywów i korzyści zdobycia kwalifikacji ACCA również wśród osób pracujących zaplanowano kolejne badania obejmujące także tę grupę studentów.

PIŚMIENNICTWO

- ACCA Acclerate 2015**, www.accapolska.pl/content/download/.../ACCA_Accelerate_2015.pdf, dostęp: listopad 2015.
- Bahari A.B.M., Tahir W.M.A.W., Rahim N.M.** 2014. Student's intention and perception towards pursuing advanced accounting program. *Gading Bus. Manag. J.* 18(2), <http://www2.pahang.uitm.edu.my/upena/docs/GBMJ%202014,%2018%282%29,%20pp.1-17>, dostęp: listopad 2015.
- Bucior G., Zackiewicz B.** 2015. Akredytacja ACCA na Wydziale Zarządzania Uniwersytetu Gdańskiego. *Folia Pomer. Univ. Technol. Stetin., Ser. Oeconomica* 319(79)2, 37–48.
- Ernst&Young.** 2006. Z ACCA po awans I karierę, <http://files.academyofbusiness.megiteam.pl/ACCA-ankieta.pdf>, dostęp: listopad 2015.
- Germanou E., Hassall T., Tournas Y.** 2009. Students' perception of accounting profession: Work Value Approach. *Asian Rev. Acc.* 17(2), 136–148.
- Lusar M.** 2009. Globalna marka wiedzy. *CEO Mag. Kadry Zarządz.*, http://www.bpp.pl/userfiles/file/ceo_magazyn_kadry_zarządzającej, dostęp: listopad 2015.
- MBA.** 2011. Autentyczne przywództwo w dobie kryzysu. *Master Bus. Administr.* 3, http://biblioteka-krk.ibe.edu.pl/opac_css/doc_num.php?explnum_id=239, dostęp: listopad 2015.
- Mustapha M., Hassan M.H.A.** 2012. Accounting students' perception on pursuing profession examination. *Inter. J. Educ.* 4(4), www.macrothink.org/journal/index.php/ije/.../2132, dostęp: listopad 2015.
- Raport płacowy Antal. Wynagrodzenia oferowane specjalistom i menedżerom.** 2014, <http://www.antal.pl/images/art-eksp/raporty/salary/Raport-placowy-Antal-2014.pdf>, dostęp: listopad 2015.
- Salary Survey. Goldman Recruitment Salary Survey.** 2015, http://www.goldmanrecruitment.pl/ebooks/Salary_Survey_2015, dostęp: listopad 2015.
- Walińska E., Michalak M.** 2013. Akredytacja uczelni wyższych przez profesjonalne organizacje rachunkowości w warunkach deregulacji zawodu księgowego. *Folia Pomer. Univ. Technol. Stetin., Ser. Oeconomica* 303(72), 205–220.

¹⁰Wskazują na to wyniki badań przeprowadzonych przez Walińską i Michalaka (2013), którymi objęto 34 jednostki organizacyjne uczelni wyższych, na których prowadzony jest kierunek finanse i rachunkowość lub kierunek równorzędny, lub specjalność z zakresu rachunkowości.

- Zarzycka E.** 2015. Rola Międzynarodowych kwalifikacji w procesie rozwoju i kształcenia specjalistów ds. rachunkowości zarządczej w Polsce. Zesz. Teoret. Rach. 81(137), 137–154.
- Van Zyl C., De Villiers Ch.** 2011. Why students choose to become chartered accountants (and others not). Med. Acc. Res. 19(1/2), 56–74.